

PORTRÉT

„Po polemike lepšie rozumieme stanovisku toho druhého než pred ňou.“

Predstavujeme Györgya Kövéra

Fotografia: Horváth, Szabolcs

György Kövér (1949) historik, univerzitný pedagóg, doktor vied Maďarskej akadémie vied, predseda Ekonomicko-historického podvýboru Maďarskej akadémie vied, profesor Katedry ekonomických a spoločenských dejín Filozofickej fakulty Univerzity Loránda Eötvösa, vedúci Výskumnej skupiny dejín kríz Maďarskej akadémie vied – Univerzity Loránda Eötvösa. Vo svojom výskume sa zameriava na ekonomické a spoločenské dejiny v 19. a 20. storočí. Je autorom viacerých publikácií a mnohých štúdií.

Predstavte sa slovenským čitateľom. Kde ste začínali, prečo ste si vybrali kariéru historika?

Narodil som sa v roku 1949 v Hajdúböszörményi, kde som aj maturoval. Z hľadiska mojej neskoršej kariéry bolo určujúce tradičné rodinné prostredie strednej triedy, v ktorej sa miešali reformované tradície otcovej rodiny z regiónu Hajdúság a vojvodinské katolícke tradície z matkinej strany. Byť katolíkom v Bösör-

ményi znamenalo – vďaka reverzu – okúsiť aj život v menšine. Otec bol lekár, ktorý sa venoval aj miestnym dejinám a dejinám lekárskej vedy, po nedeliach nás brával na lúku „botanizovať“ a cestou domov sme sa zastavili na cintoríne, kde nám o každom hrobe vedel povedať, kto v ňom odpočíva. To boli moje prvé školenia z rodinnej histórie. Moja mama bola s doktorátom z ekonómie celý život v domácnosti, okrem výchovy detí a vedenia domácnosti sa venovala keramike, náš byt zariadila ľudovomeleckými predmetmi, skrátka rozhodujúcim spôsobom určila vizuálnu kultúru rodiny.

Na gymnáziu ma učil dejepis János Poór, otec môjho dnešného univerzitného kolegu, ktorý ma vždy motivoval k tomu, aby som sa sústreďoval na ekonomické a spoločenské aspekty a na podstatu. V Bocskaiho gymnáziu ma učili aj ďalší vynikajúci učitelia: maďarčinu ma učil László Kertész, ktorý bol aj básnikom, podnecoval ma k písaniu literárnych prác, pričom o mojich prvotinách hovoril ako o básňach. Chcel, aby som študoval maďarčinu a dejepis, no v tom čase sa na univerzite v Debrecíne (Debrecen) táto kombinácia neotvárala, preto som napokon študoval históriu a ruštinu. V tom čase som ešte nechcel byť historik. Na gymnáziu ma najviac zaujímal šport, tanec, poézia a dievčatá.

Čo na vás vplývalo na univerzite a v počiatočnej vašej bádateľskej kariére?

Prvý semester som na univerzite – na veľké prekvapenie mojej rodiny i mňa samotného – končil so samými výbornými. Pravdou je, že po ročnej vojenčine som mal hlad po poznatkoch, nové informácie som nasával ako špongia. Politickú ekonomiku nás, napríklad, učil Róbert Angelusz, ktorý sa neskôr stal sociológom, stredoveké uhorské a svetové dejiny nás zasa učila stredná generácia žiakov agrárneho historika Istvána Szabóho, István Rácz a István Orosz. Károly Irianyi nás nevyučoval len historiografiu, na jeho špecializovanom kolégiu Hudba a dejiny sme zistili, o koľkých veciach v podstate ešte nevieme nič. Každý utorok na univerzitu z Budapešti prichádzali Emil Niederhauser a György Ránki, ktorí nám otvárali väčší, medzinárodný svet. Obaja boli veľmi sčítaní. Niederhauser čítal v šestnástich jazykoch a hovoril siedmimi rečami (von Haus aus tri si osvojil ako dieťa v Bratislave) a bol v podstate slavista, Ránki sa zasa okrem ekonomických a politických dejín venoval aj dejinám diplomacie. Mňa „objavil“ historik staroveku László Havas, keď som s ním na seminári polemizoval o existencii prvého triumvirátu, a snažil sa na mňa upozorniť svojich kolegov. No zrak zo mňa nespúšťal ani László Menyhárt, ktorý na mňa dohliadal aj ako bývalý absolvent gymnázia v Bösözörményi. U neho som písal svoju diplomovú prácu, ako aj malý doktorát o spoločenskom pôvode a národnostnom zložení ruskej intelligen-

cie na prelome 19. a 20. storočia. Vtedy sa zdalo, že sa budem venovať dejinám východnej Európy, preto som sa začal učiť po poľsky, slovensky a bulharsky, no život to napokon zariadil inak.

V Debrecíne ste na univerzite študovali v ročníku, v ktorom vyrástlo viacero popredných výskumníkov. Ako si spomínate na toto obdobie?

Mojím spolužiakom bol Tamás Krausz, s ktorým som často polemizoval. Dnes učíme v jednej inštitúcii. V ročníku bol aj Gábor Gyáni, s ktorým dodnes úzko spolupracujem, spoločne sme napísali učebnicu a príručku *Spoločenské dejiny Maďarska*. V mojom ročníku študovali históriu a geografiu László Varga a Imre Papp, s ktorými som sa poznal ešte z vojenčiny, a dodnes sme dobrými priateľmi. István Orosz o nás vždy hovorí ako o výnimočnom ročníku, no myslím, že je voči nám pozitívne zaujatý. Na narodeninách môjho priateľa Imre Pappa povedal, že na seminároch nemusel nič robiť, lebo počas celého semináru sme polemizovali. Skutočne sme neustále diskutovali, a to nielen na seminároch, ale aj na chodbách. O všetkom. Generácia 68 bola skrátka taká, zasiahla nás renesancia marxizmu, hoci do Debrecínu všetko prišlo s menším oneskorením. Popri tomto mladistvom avantgardnom aktivizme sme, našťastie, neustále čítali a študovali, vďaka čomu mnohí z nás urobili peknú kariéru a robia ju dodnes.

Ako ste sa ocitli na Ekonomickej univerzite, na ktorej ste strávili vyše dve desaťročia? Kedy sa dostali do popredia vášho záujmu ekonomické dejiny?

Po absolutoriu na univerzite v Debrecíne som nezískal výskumný post, preto som sa na rok vrátil do gymnázia v Böszörményi. Následne som od Györgya Ránkiho dostal list, v ktorom mi ponúkol akademický post na *Ekonomickej univerzite* na Berendovej katedre. Čoskoro som dostal ponuku aj z Debrecínu, no uprednostnil som zamestnanie v Budapešti, keďže bolo pre mňa väčšou výzvou. Našli sme si dobrý podnájom, keďže v tom čase sa nám už narodila prvá dcéra, a aj moja prvá manželka si čoskoro našla zamestnanie. Vrhli sme sa do veľkomestského života. Na *Ekonomickej univerzite* som na základe dohody s Ivánom T. Berendom pokračoval v ruských spoločensko-historických výskumoch (v tom čase ma zaujímala ruská občina), no, prirodzene, učil som aj ekonomické dejiny. Na katedru pravidelne prichádzali hostia zo zahraničia od Davida Postana po Jürgena Kocku, vďaka čomu bolo na jednej strane pre mňa prirodzené, že treba ovládať jazyky (neustále nás k tomu motivoval už Niederhauser), na druhej stra-

ne sa človek dostal do medzinárodného obehu. V osemdesiatych rokoch sa mi otvorila cesta k medzinárodným výskumným štipendiám a konferenciám. Moja prvá študijná cesta viedla v roku 1982 do Veľkej Británie. Cestoval som tam so štipendiom British Academy bezprostredne potom, čo som sa v Budapešti zúčastnil medzinárodného kongresu o ekonomických dejinách, ktorý organizoval György Ránki.

Medzičasom sa však výrazne zmenilo moje tematické zameranie. Dostal som ponuku napísať pre edíciu *Magyar História* ekonomické dejiny Uhorska v časoch Františka Jozefa. Bola to moja „autodidaktická aspirantúra“. Za tri roky som sa rekvalifikoval na bádateľa ekonomických dejín v období dualizmu. Istý čas som si myslel, že sa to dá zvládnuť paralelne s ruskou profiláciou, no čoskoro som si musel priznať, že to nepôjde. Tak som sa z bádateľa východnej Európy stal historikom Rakúsko-Uhorskej monarchie. Začal som sa zaujímať o strednú Európu. Najdôležitejšou zmenou však bolo to, že som sám pre seba objavil dejiny bankovníctva. Na jednej strane som mal pocit, že bez štúdia pohybov na finančnom a kapitálovom trhu nemôžeme pochopiť vznik uhorského kapitalizmu, na druhej strane ma lákalo aj to, že po roku 1948 sa tejto oblasti v podstate nikto nevenoval, teda existovala perspektíva na výskum. Vôbec som netušil, že je na programe reforma maďarského bankového systému, čo neskôr motivovalo k výskumu dejín bankovníctva aj iných. V spolupráci s viacerými autormi sme napísali dejiny Rakúsko-uhorskej banky, pričom hlavné časti vyšli aj v nemeckom vydaní, ktoré sme napísali s Ágnes Pogány.

Následne ste prestúpili na Univerzitu Loránda Eötvösa. Prečo ste sa rozhodli pre zmenu?

V roku 1992 som začal vyučovať spoločenské dejiny v *Sociologickom ústave Univerzity Loránda Eötvösa*, čo som následne robil dvadsať rokov (na základe toho sa zrodili *Spoločenské dejiny Maďarska*, ktoré som napísal spolu s Gyánim). Veľmi rád som učil študentov sociológie a sociálnej práce, a nielen preto, že som mal dobrú recepciu. V roku 1998 som prešiel na *Katedru ekonomických a spoločenských dejín Filozofickej fakulty Univerzity Loránda Eötvösa*, ktorú po zmene režimu založili Vera Bácskai a Gyula Benda. Na katedre ma lákal najmä doktorandský program spoločenských dejín, ktorý som zdedil po Vere Bácskai (vedenie katedry prevzal András Gerő). Už na Ekonomickej univerzite som sa pokúšal otvoriť doktorandský program, no ani tamojšia katedra (dnes už neexistuje), ani univerzita nemali záujem o takýto systém vzdelávania. V Doktorandskej škole historických vied som v podstate slobodne utváral tvár vzdelávania (poskytujeme silné metodické

ké základy, na čom spolupracujem s dobrým tímom pedagógov), pripravujeme veľmi nadaných mladých bádateľov, hoci im a aj mne spôsobuje čoraz viac problémov to, že kde sa po štúdiu zamestnajú.

Medzi vaše, žiaľ, veľmi aktuálne výskumné témy patrí hospodárska kríza. O kríze v roku 1873 ste publikovali už vyše pred štvrtstoročím a aj teraz vediete výskumný tím zameraný na túto tematiku. Prečo je podľa vás táto téma taká dôležitá?

Knihu o krachu v roku 1873¹ mnohí v minulosti čítali ako alegóriu, mysleli si, že je reč o prítomnosti. V roku 1982 som však nevedel, v akých veľkých problémoch sa krajina nachádza. Odvtedy sme si mohli prečítať veľa štúdií aj o tejto téme. Pri písaní päťdesiatročných dejín Magyar Külkereskedelmi Bank som pracoval s pôvodnými dokumentmi, dokonca som urobil viacero rozhovorov. Pôvodne ma zaujímal obrat Kondratievovho cyklu v roku 1873, teda zvrat od dlhodobej konjunktúry k dlhodobému úpadku. V rámci tejto témy som sa venoval otázke krátkodobej krízy likvidity a tomu, že štátny rozpočet stál na pokraji krachu. V auguste 1873 nebolo isté už ani to, či štát dokáže vyplatiť mzdu štátnych zamestnancov, teda problémy boli zrejme veľké. A tu sa zjavili Rothschildovci, nimi vedené medzinárodné konzorcium, ktoré od roku 1873 počas celého obdobia dualizmu prakticky financovalo uhorský štátny dlh. Spočiatku som problematiku vnímal najmä z tejto stránky, no potom som sa dostal do archívu Rothschildovcov v Londýne a Paríži (dokonca som nahliadol aj do materiálov v Moskve a Viedni), a uvedomil som si, že je to univerzálna téma hospodárskych dejín, v ktorej sú pre nás medzinárodné faktory oveľa dôležitejšie než my pre ne. Uvedomil som si, že ak chceme skutočne pochopiť, čo sa stalo, musíme problematiku vnímať komplexne. Táto téma ma zamestnávala pomerne dlho, no nemyslel som si, že niekedy ešte bude aktuálna. Teraz venujem veľa energie aj štúdiu súčasnej krízy, hoci moja výskumná skupina sa venuje krízovým obdobiam v 19. a 20. storočí.

Do akej miery je potrebné ekonomické vzdelanie na to, aby človek pochopil krízové javy, ekonomické dejiny vo všeobecnosti? Môže sa venovať výskumu tejto témy „len“ historik? Môžu výsledky výskumov priniesť aj nejakú nehistorickú skúsenosť?

¹ Kövér, György: 1873. Egy krach anatómiája. Budapest, 1986.

Odbor si treba osvojiť všade. Keď som na pracovisku diskutoval o svojej dizertácii, Márta Sulyok-Papp z katedry financií reagovala, že hľa, finančníctvo sa dokážu naučiť aj historici. Ide tu v prvom rade o pochopenie („verstehen“). Prirodzene, nestal sa zo mňa ekonóm, nikomu by som ohľadne súčasnej krízy neradil (našťastie, ani ma o to nežiadajú), práve naopak, cez prizmu súčasnej krízy sa aj minulosť javí inak. Veľké množstvo literatúry dnes súčasnú krízu prezentuje „v historickej perspektíve“. Navyše sa nevenujeme len histórii ekonomických kríz (hladomory, povodne, agrárne a finančné krízy), ale minimálne rovnako dôležité sú pre nás aj „dejiny prežívania“ kríz, teda aspekty týkajúce sa dejín mentality.

Ktoré výsledky výskumu dejín bankovníctva považujete za najdôležitejšie?

Dejiny bankovníctva ako osobitnej vetvy podnikových dejín prežívali v Maďarsku svoju renesanciu v osemdesiatych rokoch. Nemám na mysli seba (hoci nejakú rolu som v tom azda zohral), ale to, že prišla nová generácia, ktorá u nás – najmä na základe medzinárodných vzorov – udomácnila nový štýl dejín bankovníctva (spomeniem v prvom rade mená Ágnes Pogány a Béla Tomka), vďaka čomu sa dostal do nového svetla aj vzťah banka-podnik. Problematika tzv. finančného kapitálu, ak je človek náročný na seba a vyzná sa v odbornej literatúre, sa dnes nedá pertraktovať tak, ako to v minulosti učila „politická ekonómia kapitalizmu“. Ak chápem dejiny podnikateľov a podnikov v širšom zmysle, tak musím spomenúť aj mená ďalších autorov, ktorí sa výrazne zaslúžili o obnovu domácich ekonomických dejín: Károly Halmos, resp. Judit Klement. V porovnaní s tým, že ekonomické dejiny sa niekedy prirovnávajú k ohrozeným živočíšnym druhom, je úroda pomerne dobrá.

Nie je to hlavná oblasť vášho výskumu, no mnohí vás poznajú najmä ako autora monografie o jednej z popredných osobností revolúcie v roku 1956 a ministrovi revolučnej vlády Gézovi Losonczy, ktorá zaplnila biele miesto našej historiografie. Čím vás Losonczy zaujal?

Aj Géza Losonczy maturoval v Böszörményi. Zaujímal som sa o neho už počas študentských čias, hoci vtedy sa naňho nehľadelo ako na hrdinu. Keď som si v roku 1982 počas svojho anglického štipendia vďaka Mátyásovi Sárközimu opäť prečítal emigrantskú literatúru roku 1956, rozhodol som sa, že aj ja musím niečím prispieť k obrazu o roku 1956. Bolo to moje 20. storočie, pravda, pristúpil

som k nemu ako historik, bádal som v prameňoch. Veľmi mi pomohli Losonczyho príbuzní. Bolo veľmi poučné vidieť, že kým niekoho chceli z oficiálnej histórie vygumovať, užšia rodina a priatelia sa snažili zachovať každý dokument, ktorý sa vzťahoval k jeho životu a dielu. Napríklad, matka Gézu Losonczyho odložila aj jeho detské zápisníky a literárne prvotiny, ktoré som si mohol vďaka jeho mladšiemu bratovi Györgyovi Losonczymu prečítať aj ja. Mária Haraszti, vdova po Gézovi Losonczym, zasa dala reštaurovať jeho korešpondenciu, keďže bola písaná ceruzkou a bála sa, že po čase nebude čitateľná. Po zmene režimu sa otvorili aj oficiálne archívy, mohol som teda k nemu pristupovať už zo širšieho aspektu. Skutočnou výzvou bol pre mňa celý príbeh človeka, teda nemal som záujem len o omylného politika, nechcel som napísať tradičnú politickú biografiiu.

V minulosti sa veľa diskutovalo o tom, či sa dá, či sa oplatí napísať biografiiu? Ako vnímate túto otázku z aspektu knihy o Losonczym?

Ako som povedal, chcel som napísať totálnu biografiiu. Možno to nie je možné, sú autori, ktorí hovoria o biografickej ilúzii, no podľa môjho názoru sa napriek tomu o to treba pokúsiť. V Losonczyho prípade to znamenalo, že bolo treba bádať a písať nielen o jeho role v ľavicových politických hnutiach a mocenských štruktúrach, ale sa bolo treba popasovať aj s interpretáciou jeho reaktívnej psychózy, keďže bol dvakrát zadržaný a väznený. Zaujímal som sa teda aj o psychohistóriu, z literatúry som v Losonczyho biografiiu využil v prvom rade koncepciu Erika H. Eriksona o kríze identity. Tento môj záujem trvá až dodnes, a to nielen vo výskume, ale aj počas výučby sa snažím študentov nasmerovať k tomuto prístupu.

Vašou ďalšou dôležitou výskumnou oblasťou sú spoločenské dejiny. Veľmi vás zaujímajú denníky, pamäte, listy, teda pramene, ktoré vytvorili súkromné osoby. V čom podľa vás tkvie historická hodnota prameňov tohto typu? Čo vás lákalo k takto zameranému výskumu?

Už som spomínal, že môj záujem o spoločenské dejiny sa zrodil už dávno. A vždy sa vracia. Keď som sa venoval dejinám bankovníctva, čoskoro sa k tomu pridružil aj záujem o príbehy bankárov a podnikateľských rodín. Najmä pri rodinách, ktoré nie sú organizované ako akciová spoločnosť, nie sú k dispozícii iné pramene než osobné materiály. Obchodné knihy týchto firiem sa zachovali len vo výnimočných prípadoch. Zo závetu, pozostalostného inventára či rodinnej

korešpondencie treba pochopiť nielen históriu jedinca a rodiny, ale aj podniku. Mojmým dávnyim koníčkóm je zbieranie pamätí a denníkov. Najnovšie vedíem semináre s názvom Privátne dejiny, v rámci ktorých sa dá napísať práca na základe nejakých memoárov alebo rozhovoru. Sám som robil veľa rozhovorov už počas písania Losonczyho biografie, ale aj pri písaní dejín Magyar Külkereskedelmi Bank. Oral history je dnes už neoddeliteľnou súčasťou prístupu k súčasnej histórii, len treba vedieť, na čo sa osobné spomienky dajú využiť.

Ako spoločenského vedca bádajúceho štruktúru ma vždy trápilo, či poznáme aktérov príbehu, o ktorom rozprávam, či môžu prehovoríť, teda do akej miery sa dajú spoločenské dejiny biografizovať.

V roku 1882 v obci Tiszaeszlár zmizlo 14-ročné sedliacke dievča Eszter Solymosi a onedlho boli miestni Židia obvinení z toho, že ju rituálne zavraždili. Súdny proces sa stal bojiskom uhorských politických síl a výrazne ovplyvnil neskorší maďarský antisemitizmus. V posledných rokoch, dokonca desaťročiach sa váš výskum sústreďoval na spoločensko-historický výskum prameňov súdneho procesu v Tiszaeszlári, jeho výsledky nedávno vyšli v objemnej monografii. Ako sa zrodil nápad zaujímať sa o tento prípad?

Záujem sa zrodil náhodou. 11. septembra 2003 (!) sa v Nyíregyháze konala konferencia pri príležitosti 120. výročia súdneho procesu (súdny proces sa konal v lete). Jeden z organizátorov, bývalý kolega z Krúžku Istvána Hajnala ma požiadal, aby som vystúpil s úvodnou prednáškou o spoločensko-historickom kontexte súdneho procesu. Ponuku som nemohol odmietnuť, hoci – ako sa historikovi venujúceму sa obdobiu dualizmu patrí – som poznal len diela Károlya Eötvösa, Józsefa Baryho, Gyulu Krúdyho a Ivána Sándora. V rukopisnom archíve Széchényiho knižnice som si však pozrel Baryho a Eötvösovu pozostalosť a veľmi som sa divil, prečo ich dovtedy nikto nevyťažil. V septembri som vystúpil s prednáškou, v ktorej som vyhlásil výskumný program a hneď som sa pustil do jeho realizácie. Nespracoval som len pramene súdneho procesu, ale takmer všetko, čo sa vzťahovalo na obec. Mal som totiž pocit, že frontové línie v tejto záležitosti ustrnuli okrem iného aj preto, lebo nikto si v skutočnosti nedal tú námahu, aby sa detailne pozrel na Tiszaeszlár, teda na dedinu, v ktorej sa inkrimovaná záležitosť stala. Moja koncepcia sa formovala osem rokov, no napokon sa zrodila. Bola to moja akademická doktorská dizertácia. Kniha má rozsah šesťdesiat hárkov a vydalo ju vydavateľstvo Osiris. Dielo má znaky monografie o lokálnych dejinách a pri prezentovaní miestnych konfliktov som využil mikrohistorický prístup. Monografia naskicovala aj portrét aktérov a ich rodín a pokúsila sa na-

črtnúť aj spoločensko-historické aspekty samotného právneho a politického vyšetrovania, procesu a ohlasu v tlači.

Kniha ďaleko presahuje hranice Tiszaeszláru, v historických kruhoch i mimo nich vyvolala veľký ohlas. Ako by ste zhrnuli jej najdôležitejšie ponaučenia?

Odozva je pre mňa skutočne veľkou ctou, a to nielen preto, že recenzie boli pozitívne, ale aj preto, že o nej vyšli recenzie, ktoré jej porozumeli. V časopise *Budapesti Könyvszemle* vyšlo o knihe päť článkov, myslím, že ani jeden autor si nemôže želať viac. To, že medzitým sa politika opäť pokúša zasahovať do otázok, o ktorých nemá ani potuchy, je zlým vysvedčením verejných činiteľov. Nemajú čas čítať hrubé knihy. Pravda, historik si nemôže robiť ilúzie ani z hľadiska toho, že predsudky žijú v hlavách naďalej. Prijímam všetky pozvánky na prednášky a diskusie o Tiszaeszlári, či už ide o odborné semináre, gymnáziá alebo občianske diskusné fóra, chodím do rozhlasu alebo televízie, vždy si hovorím svoje a už sa ani nedivím, ako húževnato prežívajú absurdné a hlúpe povery.

Nemôžem obísť problematiku toho, že v Maďarsku sa dialóg medzi rôznymi historiografickými školami pomerne zasekáva. Rozdielne smery majú aj svoje formálne rámce (Magyar Történelmi Társulat, Hajnal István Kör). Spoločenské dejiny kontra mainstream? Ako to vnímate vy?

Neviem, či sú v Maďarsku „rôzne historiografické školy“. Ja ich nevidím a nie sme ňou ani my. No mnohých nás spája to, že sa chceme venovať spoločensko-vedne založenej historiografii. V uplynulých desaťročiach došlo v tejto oblasti k veľkému pokroku. Keby mi niekto v osemdesiatych rokoch povedal, že vznikne spoločensko-historické združenie (*Hajnal István Kör - Társadalomtörténeti Egyesület*), ktoré oslavuje už svoje štvrté storočie, že bude vychádzať spoločensko-historický časopis (*Korall*), ktorý má za sebou päťdesiat čísiel, že takmer na každej univerzite sa budú novoveké spoločenské dejiny Maďarska vyučovať z našich učebníc a zbierok textov, že špecializované doktorandské programy budú mať každý rok poltucet absolventov, ktorí sa spoločenskými historikmi nestali len ako samoukovia, tak by som mu isto neveril. Toto sú klasické znaky profesionalizácie, spoločenské dejiny sa v Maďarsku nesporne etablovali. Že sme v menšine? Aspoň si nemôžeme dovoliť byť samoľúbi. Že inde najnovšie diela hovoria už o postsociálnych dejinách? Nech, u nás majú ešte spoločenské dejiny rezervy a dokážu sa obrodíť. Dialóg sa síce zasekáva, no nemôžeme tvrdiť, že

neexistuje. Naposledy nás *Magyar Történelmi Társulat* pozval na svoje zasadnutie v Južnom Zadunajsku, kde sme hovorili o medzinárodnom ukotvení tohto vedného odboru (prednášal som o osude kliometrie v Maďarsku), nasledovala živá diskusia a texty prednášok vyšli v časopise združenia *Századok*.

Je to dôležitá otázka, lebo mnohí si dodnes myslia, že v jednej krajine je len jedna historiografia, tzv. oficiálna, akademická historiografia. Pri pohľade zvonka sa zasa vždy považuje za smerodajnú národná historiografia. Aký je váš názor?

Neviem, vďaka čomu je historiografia oficiálna. Dúfam, že nie preto, že je štátna. No isté je, že histórii to neprospieva. V Akadémii sa už udomácnila pestrosť, podobne je to aj v národnej histórii. A ako vieme, veritas znamená varietas delectat. Pre mňa sú dodnes smerodajné slová Jenő Szűcsa o národnom zornom uhle historiografie, že je neudržateľné splyvanie kategórií Uhorsko a moderný národ (prirodzene, neobstojí ani retrospektívny pojem národa v nástupníckych krajinách). Vo svojich doterajších prácach som sa vždy snažil o uplatnenie komparatívnej perspektívy. Vykresliť široké medzinárodné pozadie som sa nesnažil len v učebnici spoločenských dejín, ale aj počas výskumu dejín bankovníctva a financií som hľadal spojitosti medzi medzinárodnými a domácimi inštitúciami. Dokonca aj v monografii o Tiszaeszlári, ktorá patrí do kategórie lokálnej histórie, som považoval za potrebné analyzovať vzájomný vplyv maďarskej a medzinárodnej tlače, resp. európske súvislosti antisemitizmu alebo kolektívneho násilia.

Ako vnímate vzťah medzi maďarskou a slovenskou historiografiou?

Keď sa pred niekoľkými rokmi pripravovala spoločná slovensko-maďarská učebnica dejepisu, hodnotil som to veľmi pozitívne a túto snahu som podporoval. Jeden skúsený kolega však moje očakávania schladil, keď sarkasticky poznamenal, že by bolo ľahšie napísať spoločnú izraelsko-palestínsku učebnicu než slovensko-maďarskú. Odpovedal som, že aj keby sa nikdy nedokončila, vždy je lepšie, ak historici na oboch stranách hranice vedú dialóg a neosočujú sa navzájom. Takéto hodnotenie situácie však považujem za veľmi zarmucujúce a nútiace k zamysleniu. Domnievam sa, že by sa dali nájsť výskumné témy, v ktorých je spolupráca možná. Slovenská a maďarská historiografia by zrejme nedospeli k rôznym výsledkom v otázke, prečo boli hornouhorské banícke mestá a ich okolie koncom 19. storočia jedným z ohnísk antisemitského hnutia a kolektívneho násilia (spomínam tento príklad, lebo poznám dizertačnú prácu obhájenú v Bra-

tislave, ktorá sa venovala tejto téme). Pravda, vo vede majú svoje miesto aj polemiky. Napríklad, s kolegom Romanom Holecom sme na medzinárodných konferenciách neraz polemizovali o hospodársko-historických otázkach, no vždy v rámci normálneho dialógu, pričom po polemike lepšie rozumieme stanovisku toho druhého než pred ňou. Iste, existujú aj neuralgické otázky, v ktorých je ťažké odpovede zjednotiť. No nové, autonómne interpretačné možnosti môžu vec vždy posunúť dopredu. Som presvedčený o tom, že moja myšlienka z knihy o spoločenských dejinách, v zmysle ktorej by sme pri výskume asimilácie v období dualizmu mali pripisovať väčší význam faktu, že v porovnaní so sčítaním ľudu v období 1880–1890 sa v roku 1900 a 1910 zmenila otázka týkajúca sa materinského jazyka, môže vrhať nové svetlo na hodnotenie etnických procesov. To, že po roku 1900 stúpol počet ľudí s maďarskou materinskou rečou nad 50 percent, je v istom zmysle „štatistická asimilácia“. Pravda, starí štatistickí to dobre vedeli, no zabúdať je ľahšie než si pamätať.

Dosiahli ste vo výskume výsledok, ktorý môže byť pre slovenských čitateľov zaujímavý?

Myslím, že moja monografia o Rakúsko-uhorskej banke priniesla mnoho nových aspektov o monetárnej integrácii monarchie a v rámci nej Uhorska, ako aj o role regionálnych bankových trhov. Zdá sa mi, že aj moja kniha o dejinách spoločnosti zaujalo viacero slovenských kolegov. No mohol by som uviesť aj antisemitské pouličné nepokoje v rokoch 1882–1883, detaily o nich sa síce do knihy nevmestili, no vlni som o nich prednášal na konferencii v Komárne. Oplatilo by sa siahnuť po dokumentoch týkajúcich sa cholerového povstania v roku 1831, väčšina z nich bola publikovaná, aby sme z desaťročia skostnatených stanovísk sfúkli prach a sformovali nové otázky zamerané na kolektívne násilie, ktoré by výskum pohli dopredu.

Posledná otázka: aké sú vaše plány do budúcnosti?

Najlepšie je, ak historik hovorí o budúcnosti v minulom čase. V hlave sa mi vždy rodí viacero paralelných plánov. Dnes sú v najpokročilejšom štádiu tie moje práce, do ktorých som sa pustil preto, lebo som bol v rámci medzinárodného projektu oslovený napísať maďarské ekonomické dejiny v 20. storočí. Dokončil som krátke anglické zhrnutie, verím, že čoskoro aj vyjde, no medzitým som dostal chuť detailne vypracovať jednotlivé obdobia. Počiatky, dejiny časopisu *Magyar*

Gazdaságtörténelmi Szemle som už napísal, vyšli časopisecky v *Történelmi Szemle* a publikoval som aj štúdiu o problematike prvej (a poslednej) päťročnice historickej vedy v päťdesiatych rokoch. Keď mám čas, venujem sa žiakom Domanovského² školy. Čakám, aby sa ukázalo, čo z nej bude.

Ďakujeme za odpovede!

Zhováral sa Csaba Katona

Preklad: Galina Sándorová

² Sándor Domanovszky (1877–1955) maďarský ekonomický historik, redaktor časopisu *Századok*.